УДК 37.022

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-1.9>**А. В. Остапенко**аспірантка IV курсу
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОЦЕНТА ЧЕРНІГІВСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ І. ЛЬВОВА

У статті розглянуто методичну діяльність педагога І. Львова, а також його науково-методичні матеріали до лекцій та семінарських занять із педагогіки, логіки та психології, матеріали яких зберігаються в Державному архіві Чернігівської області. Охарактеризовано основні складники дидактичних матеріалів, на основі яких було здійснено більш глибокий аналіз педагогічного доробку І. Львова. Проаналізовано написані І. Львовом рецензії на статтю професора Г. Костюка «Актуальні питання формування особистості дитини», лекцію Б. Наумця з логіки «Предмет і значення логіки. Закони логічного мислення», стенограму лекції з психології В. Римаренка, старшого викладача Ніжинського педагогічного інституту, «Особистість, психологія особистості», а також позитивні відгуки та декілька зауважень щодо лекцій, які читалися на високому рівні. Проаналізовано працю І. Львова «Виховання волі і характеру», адже, на думку І. Львова, сильна воля і твердий характер – необхідні якості, для лідера, професіонала.

І. Львов вказав на спільну активну діяльність педагогів інституту, лекторів школи та батьків школярів: викладачам інституту варто брати участь у шкільних зборах разом із вчителями шкіл, проводити консультації з учителями. Він запропонував ефективну для обміну досвідом педагогічну роботу, а саме: організацію і проведення зустрічей студентів інституту з учителями-випускниками інституту та провідними вчителями шкіл міста Чернігова та області.

Висловлювався І. Львов про інтелектуальні почуття, пов'язані з генетикою людини. І. Львов у лекції про «Почуття» використав слова К. Ушинського про почуття інтелектуальної напруги, очікування, здивування, впевненості. Людина сприймає естетичні почуття, коли вивчає, читає та аналізує твори мистецтва. Присвятив І. Львов окремий розділ «Вольові якості людини» батькам.

І. Львов наголошував на необхідності викинути зайве, що перешкоджає продуктивно працювати пам'яті, впевненості в силах та зосередженості уваги. Другорядні шуми не мають перешкоджати засвоєнню та відтворенню інформації в людській пам'яті.

Також у статті наголошено на знаннях, уміннях, навичках та цінностях, які студенти зможуть почерпнути з педагогічної спадщини знаного педагога.

Ключові слова: педагогічна освіта, заклади вищої освіти, логіка, дидактика, методична діяльність.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що українська педагогічна спадщина досить досліджена та доробки вітчизняних науковців активно впроваджуються в навчальний процес закладів вищої освіти, залишається досить великий пласт педагогічних праць, не досліджених вченими та не впроваджених у навчальні програми українських закладів вищої освіти.

У Державному архіві Чернігівської області зберігається чимала кількість друкованих праць І. Львова, котрі недосконало досліджені, методичні доробки необхідно було б запровадити в навчальний процес закладів освіти з метою покращення навчального процесу та підвищення рівня кваліфікації працівників освіти, а ще його праці корисно читати для самостійного вивчення та підвищення свого інтелектуального рівня.

Мета статті. Головною метою статті є дослідження науково-методичних ідей І. Львова та впровадження їх у сучасних закладах освіти для покращення навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. І. Львов – учений, котрий викладав педагогіку, логіку та психологію в закладах вищої освіти м. Чернігова. На базі документів Державного архіву Чернігівської області досліджено відгуки І. Львова на статті, надіслані йому на рецензію як досвідченому педагогу.

Так, у рецензії на статтю проф. Г. Костюка «Актуальні питання формування особистості дитини» І. Львов об'єктивно підкреслив, що Г. Костюк присвятив статтю питанням спадковості, виховання та психічного розвитку дитини в цих умовах. Від цих умов залежать успішна кар'єра та розвиток людини [1].

Рецензія І. Львова на лекцію Б. Наумця з логіки «Предмет і значення логіки. Закони логічного мислення» була позитивною, незважаючи на незначні зауваження.

У зовнішній рецензії на стенограму лекції з психології В. Римаренка, старшого викладача Ніжинського педагогічного інституту, «Особистість,

психологія особистості» І. Львов зазначив, що тема розкрита правильно, лекція прочитана на доступному для студентів науковому рівні [2].

І. Львов у рецензії зробив кілька зауважень:

- 1) потрібно детально розкрити відношення, зв'язок між інтересами й потребами;
- 2) необхідно показати за змістом поділ інтересів;
- 3) під час розкриття поняття про особистість варто підкреслити, що особистість являє собою сукупність загальних та індивідуальних якостей [2].

Рецензування проводив не тільки І. Львов, відповідно, інші викладачі рецензували методичні матеріали (лекції) І. Львова. Професор Г. Костюк зробив висновки щодо лекції: лекція прочитана на високому рівні, питання щодо вищої нервової системи були глибоко висвітлено, використано таблиці, схеми для утворення рефлекторної дуги рефлексів [3].

Т. Проценко зробив кілька зауважень щодо лекції І. Львова «Вчення академіка І. Павлова в другій сигнальній системі», вказавши на невідповідність теми курсу психології [3].

Методична діяльність І. Львова охоплює безліч конспектів лекцій педагогічного, психологічного та логічного характеру, стенограми лекцій, які він прочитав студентам, доповіді, які були прочитані на науково-педагогічних семінарах, конференціях.

Виховання волі і характеру, на думку І. Львова, завжди було важливим питанням у суспільстві, державі. Сильна воля і твердий характер – найважливіші якості лідера, професіонала. Без сильної волі і твердого характеру не можна досягти успіху в роботі. Про формулу успіху І. Львов писав, що необхідно мати здібності, бути інтелектуалом, настирливим, організованим та дисциплінованим [4].

І. Львов у лекції «Виховання волі і характеру» показав, якими шляхами можна було йти, які засоби для цього існують. Лекція складалася із внутрішньо пов'язаних між собою частин, психологічної та педагогічної. Педагогічна частина містила засоби виховання волі й характеру. Питання відображалось в тій площині, що й виховання волі, по суті, виховання характеру з позитивними рисами [4].

На думку І. Львова, ранкова фізкультура впливає на впевненість та бадьорість людей. За умови добре спланованого режиму дня заплановані справи швидко виконуються.

Випускники ЗВО, отримавши диплом, мають незначну потребу освіжити свої знання з тієї галузі, в якій вони будуть працювати [4]. Так, І. Львов заявив, що в ЧПІ виявлено такий недолік, було вжито заходів, щоб реконструювати навчальну роботу так, щоб студентів пов'язувало життя з їх майбутньою професією, роботою конкурентних підприємств, колгоспів, радгоспів, заводів, де студенти могли набути та закріпити необхідні їм знання на практиці [4].

І. Львов вказав на необхідність побудувати роботу науково-дослідних інститутів для збільшення конкуренції щодо їх діяльності в господарському напрямку. Вищесказане стосувалося вищих педагогічних шкіл, оскільки заклади вищої освіти ведуть навчально-виховну діяльність, наукову роботу, професорсько-викладацьку роботу, зокрема написання дисертаційних робіт, наукових статей, що інколи не відповідають тематиці та далекі від життєво важливих питань школи.

І. Львов не забув про спільну роботу педагогів інституту, лекторів школи та батьків школярів, а саме: проведення консультацій із учителями, котрі виступали на батьківських зборах; він запропонував тематику лекцій для батьків, а викладачам інституту – брати участь у шкільних зборах разом із вчителями шкіл [4].

І. Львов пропонував здійснювати зустрічі студентів інституту з кращими вчителями шкіл міста Чернігова та області, а також вчителями – випускниками інституту. Він вважав таку практику ефективною для обміну досвідом педагогічної роботи, адже випускники-вчителі могли би поділитися досвідом діяльності, розповісти про перші кроки своєї педагогічної праці [4].

Зокрема, на думку І. Львова, викладачі кафедр педагогічного інституту мали вдосконалити педагогічні навички за допомогою вивчення шкільного життя в усіх його аспектах [4].

У Державному архіві Чернігівської області зберігається чимала кількість лекційних матеріалів із психології. Так, про інтелектуальні почуття І. Львов висловився, що це відчуття, які виникли і пов'язані з генетикою людини. У лекції про почуття І. Львов спирався на слова К. Ушинського, що людина постійно тягнеться до інтелектуальної праці (почуття інтелектуальної напруги, почуття очікування, почуття здивування, почуття впевненості) [5].

Естетичні почуття в людей проявляються тоді, коли людина вивчає, читає та аналізує твори мистецтва.

Сприйняття естетичних почуттів відбувається шляхом розуміння природи і оволодіння ними: розуміння творів мистецтва, участь у мистецьких заходах, оцінка поведінки людей [5].

Вольовим якостям людини І. Львов присвятив окремий розділ у тематиці лекцій для батьків.

Самостійність дій залежить від того, що переконання в правильності та важливості впливає на правильний вибір. Самостійність людини залежить від чужих порад, якщо ці поради відповідають її поглядам та світогляду [5].

І. Львов виокремив задачі та мотиви діяльності:

- 1) будь-яка діяльність має цілі;
- 2) мотиви – це причини продовження цілей;
- 3) бажання досягти цілей [5].

І. Львов виділив шляхи виховання волі. Так, він вважав, що виховання волі залежить від домашнього виховання дітей молодшого віку, коли формується основна воля людини, беззаперечно задовольняють усі бажання дитини, вона не має жодних потреб.

І. Львов у нотатках для доповіді на тему: «К. Ушинський про пам'ять» виділив окремі аспекти, а саме: пам'ять містить цінні положення, які з успіхом можуть бути використані як у психології того часу, так і в педагогічній теорії й практиці. Багато тверджень основоположника російської педагогіки формують золотий фонд нашої психолого-педагогічної науки.

І. Львов наводив у роботі слова К. Ушинського, який простудіював багато творів психологів та фізіологів, починаючи з Аристотеля, Р. Декарта, Д. Локка і закінчуючи Д. Юмом, І. Кантом, Й. Фіхте-молодшим, В. Бундтом, В. Дробишем, Ф. Гербартом, Г. Спенсером, стосовно того, що думка людини розвивається самостійно, без критичного мислення [5].

І. Львов виділив у чорнових нотатках, що К. Ушинський вказував на три значення слова «пам'ять» і всі три визнавав правильними: а) пам'ять – це змога зберігати сліди минулих відчуттів та із часом відчуття відтворювати у своїй пам'яті; б) психофізичний процес, коли людина відновлює свої спогади, згадуючи, переживає цей процес знову; в) пам'ять як результат людських можливостей та сукупність психофізичних процесів [5].

І. Львов посилався на слова К. Ушинського, що людська пам'ять не досконала, а це зумовлено такими факторами:

- а) дитяча брехня несвідома;
- б) відсутність сили волі й лінє людини боротися за покращення пам'яті;
- в) схожість одного враження з іншим та відбиток одного враження на іншому, це є відбитком асоціацій пам'яті на іншій асоціації пам'яті;
- г) людині тяжко запам'ятати хоча б десять японських імператорів;
- г') хронічна хвороба або тимчасовий стрес нервової системи, параліч мозку;
- д) читання романів та художньої літератури, що не стосуються навчання [5].

І. Львов наголошував на необхідності виключити все те, що перешкоджає нормальній діяльності пам'яті, потребує зосередженості уваги, впевненості у власних силах. Варто оточити учня всім, що спричиняє продуктивність пам'яті. Ніщо не має розсіювати, заважати засвоювати та згадувати засвоєне в людській пам'яті [5].

І. Львов спирався на слова К. Ушинського про зв'язок із законом поступового розвитку людської природи, де той рішуче висловлювався за пере-

робку наукових систем у педагогіці, докорінний перегляд підручників, бо нема потреби змушувати учнів зубрити безглуздий шкільний матеріал. Необхідно переглянути та переробити шкільну програму [5].

У Державному архіві Чернігівської області зберігається рукопис доповіді І. Львова, присвяченої І. Сеченову, де коротко описано його життєдіяльність. І. Львов зазначив у доповіді, що праці І. Сеченова відіграли велику роль у формуванні матеріалістичного світобачення передової російської інтелігенції й розвитку наукової думки в Росії [5]. Також вчений згадав основні праці І. Сеченова, а саме: «Рефлекси головного мозку» (1863), «Фізіологія нервової системи» (1866), «Про поглинання СО₂ розчинами солі та сильними кислотами» (1888), «Фізіологія нервових центрів» (1891), «Про лужність крові та лімфи» (1893), «Фізіологічні критерії для установки тривалого робочого дня» (1895), «Пристрій для швидкого й точного аналізу газів» (1896), «Елементи думки» (1879), «Автобіографічні записки» (1904) [5].

І. Львов, навчаючи студентів, не забував про якісну методичну літературу, яка на той час була дефіцитом. Він умів якісно донести студентам навчальний матеріал та забезпечити їх найкращим матеріалом.

Висновки і пропозиції. Педагогічна спадщина І. Львова є мало вивченою. Його праці (без переліку) потребують більш детального дослідження вітчизняними науковцями з питань педагогіки, методики викладання лекцій, підготовки до семінарських занять, які варто впровадити в сучасний освітній процес закладів освіти.

Список використаної літератури:

1. Рецензия Львова И.П. на статью профессора Костюка Г.С. «Актуальные вопросы формирования личности ребенка» и черновые материалы к ней; письма профессора Костюка Г.С. Львову И.П. (25 марта 1950–1955). *Державний архів Чернігівської області*. Ф. 1495. Особовий фонд І.П. Львова. Оп. 1. Спр. 41. 30 арк.
2. Рецензии Львова И.П. на лекцию Наумца Б. по логике «Предмет и значение логики. Законы логического мышления» и стенограмму лекции старшего преподавателя Нежинского пединститута Римаренко по психологии «Особистість, психологія особистості» (Апрель 1950–Май 1957). *Державний архів Чернігівської області*. Ф. 1495. Особовий фонд І.П. Львова. Оп. 1. Спр. 42. 7 арк.
3. Стенограммы лекций по психологии, прочитанных И.П. Львовом (8 окт. 1946 – 30 сент. 1953). *Державний архів Чернігівської області*. Ф. 1495. Особистий фонд І.П. Львова. Оп. 1. Спр. 25. 45 арк.

4. Тезисы лекций Львова И.П., задачи и экзаменационный билет № 8 по логике, черновые записи к ним (1945–1955). *Державний архів Чернігівської області*. Ф. 1495. Особистий фонд І.П. Львова. Оп. 1. Спр. 40. 69 арк.
5. Тематика лекций для родителей, путевка товарищества по распространению политических и научных знаний, выписанная

Львову И.П. для чтения лекций «Основы коммунистического воспитания в семье и школе», заметки и выписки Львова И.П. из произведений К. Маркса, Ф. Энгельса, В. И. Сталина, Анри Барбюса, Б. Горбатова и др. (1953) *Державний архів Чернігівської області*. Ф. 1495. Особистий фонд І.П. Львова. Оп. 1. Спр. 56. 10 арк.

Ostapenko A. Methodological activity of associate professor of Chernigiv Pedagogical Institute

I. Lvov

The article analyzed the methodical activity of educator I. Lvov, and his scientific and methodical materials for lectures and seminars on pedagogy, logic and psychology. The Archival materials were stored in the State Archives of Chernihiv region. The main components of didactic materials were characterized, on the basis of which a deeper analysis of I. Lvov's pedagogical achievements was carried out.

I. Lvov writing reviews on the article by Professor G. Kostyuk "Actual issues of forming the child's personality", on a lecture by B. Naumets on logic "Subject and meaning of logic. Laws of logical thinking", stenograph of a lecture on psychology by V. Rymarenko, a senior lecturer at the Nizhyn Pedagogical Institute, "Personality, psychology of personality", positive feedback and a few comments on lectures given at a high level. The work of I. Lvov "Education of will and character" was analyzed, which was according to I. Lvov, a leader would have strong and firm character were necessary qualities for a professional. I. Lvov pointed out the joint active activity of lecturers of the institute, school teachers and parents of schoolchildren: lecturers of the institute to take part in school meetings together with school teachers, to hold consultations with teachers. I. Lviv proposed effective pedagogical work for the exchange of experience, namely: the organization and holding of meetings of students of the institute with teachers-graduates of the institute and leading teachers of schools of the city of Chernihiv and the region. I. Lvov expressed about intellectual feelings related to human genetics. I. Lvov in his lecture on "Feelings" used the words of K. Ushinsky about the feeling of intellectual tension, the feeling of expectation, the feeling of surprise, and the feeling of confidence. Human perceives aesthetic feelings when he or she studies, reads and analyzes works of art. A separate section for parents "Volitional qualities of a person" is devoted to I. Lviv. I. Lvov pointed the need to throw away the superfluous, which prevents the productive work of memory, self-confidence and concentration. Minor noise should not interfere with the assimilation and reproduction of information in human memory.

The article also emphasizes the knowledge, skills, abilities and values that students can learn from the pedagogical heritage of a well-known educator.

Key words: pedagogical education, institutions of higher education, logic, didactics, methodical materials.